

Uršula Rebek

Svetovi Adolfa Loosa

Adolf Loos je kakor malokdo buril duhove svojega časa, ne le s svojim delom, tudi s svojo osebnostjo. V dobi, v kateri je sicer prevladoval pozni historicizem in je ravno prišel v modo Jugendstil, s katerim so Dunaj zavzeli secesionisti, je bil precej osamljena pojava. Ubiral je lastno pot in imel prijatelje le med peščico sodobnikov -- med njimi so bili Arnold Schoenberg, Karl Kraus in Oskar Kokoschka.

Loosa je močno zaznamovala izkušnja iz Združenih držav Amerike, kamor ga je pri trindvajsetih letih gnala želja po odkrivanju novega. Najbolj sta ga navdušila tehnični napredek in hitri ritem, prevzele so ga življenjske navade, občudoval je iznajdljivost, vnemo in podjetnost prebivalcev velikih mest, kot so New York, Philadelphia in Chicago. Prebival se je sicer predvsem s priložnostnimi deli, vendar so bila tista tri leta odločilna v smislu razumevanja sodobne družbe in njenih ekonomskih zakonitosti. Amerika, je utemeljeval Janko Zlodre, je mit, ki obvladuje celotno Loosovo življenje in delo, že samo odkritje Amerike je iz njega naredilo »paradoksalen primer izkoreninjenca«. Izkušnja je gotovo vodila v razpetost med protislovji različnih svetov in tako je Loos svoje poglede z velikim zanosom tematiziral v prispevkih in kolumnah dunajskih časopisov ter se na predavanjih spopadal z različnimi vprašanji svojega okolja in časa.

V prvem desetletju dvajsetega stoletja je

v ateljeju Otta Wagnerja na Dunaju projektiral Jože Plečnik. Christopher Long, priznani ameriški poznavalec dunajske arhitekturne zgodovine, posebej Loosa, Josefa Franka in Oskarja Strnada, je prepričan, da je prav pročelje Plečnikove Zacherlove hiše našlo odmev tudi v Loosovih zasnovah. Čeprav nista bila v osebnem stiku, ga Loos večkrat omenja s spoštljivostjo in tako tudi v časopisnem članku ob razstavi v čast cesarjevemu jubileju hvali mojstra iz Ljubljane: "Arhitekt Plečnik, ki mu je dunajsko obrtno združenje dalo priložnost, da pokaže svoje izjemno znanje, za kar si združenje zasluži priznanje vseh moderno mislečih, pa se je svoje naloge lotil na skorajda neobičajen način. Skozi razstavo veje pridih elegance, česar pa žal ni mogoče pripisati vsem razstavljenim predmetom. Preveč so neizenačeni. Posamezni razstavniki so odeti v temno zelen žamet, na katerem so iz kartona izrezani ornamenti, preoblečeni v svetlo zeleno svilo, še posebej prefinjeno ob tem delujejo tudi srebrne razstavne ploskve in srebrne črke. Nad tem se razpenja bel baldahin z zamolklo vijoličastim ornamentom, in tako je prvokrat na Dunaju zadovoljivo izpeljana dekoracija z baldahinom. Bogata pozamenterijska dela -- pozamenteristi se lahko arhitektu Plečniku najlepše zahvalijo, ker je vprašanje osvetlitve rešil tako zelo v njihovo prid --, skrite žarnice, privlačen in enkratni učinek. Povrh je tam še rdeča preproga. Samo pogled

na občinstvo pove, kako zbrano stopa po teh prostorih. Celo predpražnik uporabljajo z veliko vnemo.

Ni znano, če je bilo občudovanje obojestransko in kakšno je bilo Plečnikovo mnenje o vztrajnem kritiku sodobnikov, komentatorju družbenih razmer ter iskalcu napredka. Skupno jima je bilo to, da sta izjemno cenila Otta Wagnerja in Gottfrieda Semperja; oba sta bila na svoj način tudi izločena iz dunajskih krogov, kjer so ju prikrajšali za profesorska mesta, le da se je Plečnik lahko odpravil v Prago in Ljubljano, medtem ko je bil Loos vezan na dano okolje.

Loosovo delo in zamisli so tudi po njegovi smrti leta 1933 ostale del diskurza o različnih arhitekturnih temah, še vedno ostaja bolj osamljen njegov kritični odnos do Gesamtkunstwerka. Čas je pokazal, da je ustvarjanje njegovih dunajskih sodobnikov še vedno izjemno priljubljeno kot dekorativni element, medtem ko z idejo celovitega posega v življenje in bivanje niso uspeli.

Med prvimi je Loosovo vlogo in pomen za arhitekturo priznal Le Corbusier z besedami: »Loos nam je očistil pot kot Homer – natančno, filozofsko in lirično.« Dunajski sodobnik Ludwig Wittgenstein si je v tistem času sicer zamislil in postavil hišo po popolnoma drugačnih principih, vpliv Adolfa Loosa pa je nedvomno zaznati pri vrsti poznejših modernistov.

Zapletenost in nedorečenost njegovega odnosa do Amerike se je drastično odrazila ob udeležbi na natečaju za novi sedež časopisa Chicago Tribune. Razpis iz leta 1922 predstavlja enega prvih velikih mednarodnih natečajev, ki je omogočil vzpostavitev dialoga med ameriški in evropski arhitekti. Nanj se je prijavilo 263 arhitektov iz triindvajsetih držav; objava je puščala snovalcem popolno svobodo, kar je ob

edini zahtevi, da naj ustvarijo najlepšo, enkratno zgradbo sodobnega sveta, sprožilo neobrzdano fantazijo. V pričakovanju prestiža in visoke denarne nagrade so bili med evropskimi arhitekti tudi Walter Gropius, Bruno Taut in Adolf Loos. Žirija je sicer dajala prednost sodobnosti Finca Eera Saarinen, vendar je kompromisno izbrala domačina Howellsa in Hooda z zgradbo v novo gotskem slogu. Loos je s svojim gigantskim stebrom v poliranem črnem granitu želel postaviti znamenitost mesta, izoliran simbol, sam sebi namen. Morda steber izraža Loosovo lastno odtujenost – takratne interpretacije so bile dokaj raznolike in so nihale med občudovanjem ter posmehom.

V ekskluzivnem prvem dunajskem okraju so Loosove hiša, trgovine ali bar splošno znani, manj je bil doslej tematiziran njegov socialno in družbeno napredni koncept naselij na obrobju mesta, ki je bil realiziran le poskusno, saj se je tedanja mestna uprava raje odločila za velike blokovne komplekse s skupno infrastrukturo. Njegova prizadevanja za drugačne oblike stanovanjskega bivanja so naletela na nerazumevanje, prav tako osamljen je tudi zgled njegove hiše v hribovju Semmering kot ene najzanimivejših primerkov kamnito lesene gradnje z izvirnimi prostorskimi rešitvami. Počitniški objekt s čudovitim razgledom tudi v svoji notranjosti odpira vrsto nenavadnih perspektiv. Morda je ključnega pomena za dožemanje Loosa, razumevanje njegovih prostorov s svojskimi rešitvami. Beatriz Colomina, ugledna teoretičarka arhitekture, tvega tezo, da je Loos "avtoriteta, človek s popolnim nadzorom, svoje delo ima v oblasti, je ves pri stvari. Lastno delo ga gradi, nadzoruje in obenem zlomi."